

DSÖ savaşın mı barışın mı aracı?

Prof. Dr. Sabahattin Aydın

1959 yılında Bolu-Göynük'te doğdu. İlk öğrenimini İstanbul'da Şair Nedim İlkokulunda, orta öğrenimini Özel Darüşşafaka Lisesinde tamamladı. İstanbul Üniversitesi İstanbul Tıp Fakültesinden 1985 yılında mezun oldu. Üroloji uzmanlığını Trakya Üniversitesi Tıp Fakültesinde tamamladı (1992). Sakarya-Geyve Devlet Hastanesinde uzman doktor olarak çalıştı. 1994 yılında Yüzüncü Yıl Üniversitesi Tıp Fakültesi Üroloji Ana Bilim Dalı'na yardımcı doçent olarak atandı. 1996 yılında doçent, 2003 yılında profesör oldu. 2003 yılında klinik mikrobiyoloji dalında bilim doktoru oldu. Yüzüncü Yıl Üniversitesinde çeşitli idari görevlerde bulundu. 2001-2002 yıllarında İstanbul Büyükşehir Belediyesi Sağlık İşleri Müdürlüğü yapan Aydın, Dünya Sağlık Örgütü İcra Kurulu Üyeliği ve Sağlık Bakanlığı Müsteşar Yardımcılığı görevlerini üstlendi. 2010-2020 yılları arasında İstanbul Medipol Üniversitesi Rektörlüğü yapan Dr. Aydın, son olarak 2020-2023 yılları arasında Sağlık Bakan Yardımcılığı görevini yürüttü.

İkinci Dünya Savaşı umutları sildi, süpürdü. Manzara korkunçtu. 1946-1947 kışı özellikle acıydı. Milyonlarca insan evsiz, yakıtsız, yiyecek ve giyeceksizdi. Her zaman olduğu gibi çocuklar en çok acıyı çekti; etkilenen bazı yerlerde bebeklerin yarısı ilk doğum günlerini göremeden ölüyordu. Acilen bir şeyler yapılmalıydı. Dünya yaralarını sarmakla meşguldü, fakat savaşın büyük fiziksel ve ahlaki travmasına rağmen gelecek hakkında şevk ve iyimserlik vardı. Biz Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) kuruluşunu imzalayanlar, yeni bir bilinçle hareket ederek, sağlığın gelişme, barış ve küresel güvenliğin temel bir bileşeni olduğuna inandık. 'Sağlığın ulaşılabilir en yüksek standartta yaşanması her insanın temel hakkıdır' ifadesi ile insan hakları kavramı kuruluştaki takdim edildi. Biz aynı zamanda bu yeni kuruluş yoluyla tek elden 'herkes için sağlığın' geliştirilmesi ve savunuculuğunu yapabileceğimize ve herkese teknik yardım sağlayabileceğimize ikna olmuştuk. Bu yeni halk sağlığı paradigması çok geçmeden uluslar arasında küresel bir dayanışma başlattı (1)."

Yukarıdaki ifadeleri, merhum İhsan Doğramacı'nın 4-9 Eylül 2004 tarihlerinde Kopenhag'da 54. DSÖ Avrupa Bölgesel Komite Toplantısında yaptığı konuşmadan aldım. DSÖ kuruluş antlaşmasında imzası bulunan Doğramacı ile bugün DSÖ hakkında söz söyleyen,

kalem oynatanların tamamen aynı görüşte olmasını beklemek hakkımız değil. Ancak siyah ve beyazdan başka renk tanımayan bir anlayış da kavrayışımızı körleştirme, zihnimizi köleleştirme riskiyle bizi karşı karşıya bırakıyor.

Bilgi çağı diye nitelediğimiz bir dönemde yeterli bilgiye sahip olmadan görüş serdetmek ilk bakışta şaşırtıcı olabilir. Ancak o kadar kirli bilgi/malumat bombardımanı altındayız ki, doğru ve yanlış ayırmada zorlanıyor ve kendimizi bilgili sanıyoruz. Bazen inandığını, bazen inanmak istediğini bilgi diye sunmaya çalışanlar az değil. Bunu kasıtlı yapanlar olduğu gibi kafa karışıklığı içinde samimi olarak bocalayanlar da var. Bunda değişen zaman ile talep ve beklentilerin etkisi de yok değil.

Karışıklık farklı kesimlerde olduğu gibi aynı fikir kulüplerinde zamana göre de dalgalı seyrediyor. Sağlık alanına adım attığım günlerde özellikle kendilerini sol olarak niteleyen çevrelerin DSÖ'yü yücelttiklerine çok şahit olmuşumdur. Onlara göre sağlıkta ulusal adaletsizliklerimizin karşısında duran, hakka niyetin savunucusu bir örgüt gibiydi DSÖ. Hele 1978 Alma Ata Bildirgesini kutsal metin gibi sahiplenirlerdi. Sağlık politikaları konusuna odaklandığım 2000'li yılların başında bu kesimin DSÖ hakkındaki kabulleri değişmeye başla-

mıştı. Yine de hemen her kesim kendi ülkesindeki bir sağlık uygulamasını eleştirirken DSÖ'yü referans almakta geri durmuyordu. İşine gelmeyince de küreselleşmenin bir ürünü olarak gördüğü DSÖ'yü eleştirebiliyordu.

Kabaca bir toparlama yaparsam, sol dünya görüşü sahiplerinin eleştirisi, DSÖ'nün artık kapitalizme pirim verdiği, liberal politikalara yöneldiği yönündedir. Ülkemizdeki anlayışla kendilerini sağ ya da muhafazakâr olarak niteleyenlerin bir kısmında ise, uluslararası menfaat odaklarının güdümüne girmiş bir örgüt olarak millî menfaatlerimize zarar vereceği kaygısı yönünde sesler yükselmeye başladı.

Öncelikle şunu belirtiyim ki, Dünya Sağlık Örgütü İkinci Dünya Savaşı sonrası yeniden şekillenen dünyanın bir ürünüdür. DSÖ'nün kurulmasıyla dünyada küresel halk sağlığı konusunda yoğun bir bilgi paylaşımı başladı, ortak hedeflere yönelmeler oldu. Yine bu döneme rastlayan İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin de etkisiyle sağlığın temel bir hak olarak kabul görmesi, devletlerin güvencesi altına alınması anlayışı hâkim oldu. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından DSÖ Anayasasının ilan edildiği yılla eş zamanlı olarak Türkiye'de de dönemin Sağlık Bakanı Behçet Uz tarafından hazırlanan Mil-

li Sağlık Planı ile sağlık hizmetlerinin entegrasyonu ve topluma yaygınlaştırılması çabalarına şahit olduk. Daha sonra 1961 yılında 224 Sayılı Kanun'la uygulamaya konmak istenen sağlıkta sosyalizasyon projesi de bu amacı bir adım daha öteye taşımaya çalıştı.

İkinci Dünya Savaşı sonrası tedrici bir dönüşümle de olsa sağlığın devletin görevleri arasında sayılması, bir bakıma sosyal devlet kavramının içini doldurma çabası olarak nitelendirilebilir. Bu bakışla, DSÖ'nün kuruluşunda sosyalizmin etkilerinin var olduğuna inananlar hatta Alma Ata Konferansındaki temel sağlık hizmetleri felsefe ve politikasının Sovyetler Birliği'nin etkisiyle kabul edildiğini ileri sürenler oldu (2). Aynı fikir cephesinde yer alıp bunu reddeden ve DSÖ'ye baştan "tu kaka" diyenler de yok değil. Bunlar DSÖ'nün emperyalist güçlerin ve uluslararası tekellerin uzun vadeli çıkarlarının gerçekleşebilmesi için önemli hizmetleri yerine getirmek üzere inşa edilmiş kuruluşlardan biri olduğunu söylüyorlar (3).

Açıkçası DSÖ'nün üyesi olan devletlerden bağımsız olarak kendi dünya görüşüne sahip bir siyasi örgüt gibi sunulmasını anlamakta zorlanıyorum. Bir Birleşmiş Milletler (BM) kuruluşu olarak DSÖ'nün dünyadaki politik dengelerden etkilenmemesi beklenemez. Neticede dünya değiştikçe ülkelerde politik akımlar yön değiştirdikçe, bu ülkelerin ortak sorunlarını dile getirdikleri sağlık platformu olan DSÖ de üyelerine uyum sağlamaktadır. Güç odakları her platformda var olduğu gibi burada da olacaktır. Bugün Trump örneğinde görüldüğü gibi güç odakları, DSÖ'yü kendi amaçlarına hizmet etmediği veya başka güç odaklarına destek verdiği gerekçesiyle itham edebilmektedir. Amacım DSÖ'yü ideoloji açısından analiz etmek değil. Bu husustaki görüşlerimi detaylı bir şekilde kitabımda ilgili bölümde anlattım (4). İlgili duyanlara tavsiye ederim.

DSÖ'yü küresel anlamda magazin düzeyinde tartışma masasına yatan kişi ABD Başkanı Donald Trump oldu. Beyaz Saray'da düzenlediği basın toplantısında Dünya Sağlık Örgütü'yle ilişkilerini keseceğini ve bu örgüte aktardıkları fonları diğer küresel sağlık kuruluşlarına yönlendireceklerini söyledi. Trump'a göre Çin koronavirüsle ilgili olarak dünyayı yanıltması için DSÖ'ye baskı yapmıştı (5).

DSÖ bugün için bir BM ofisi statüsündedir. BM Güvenlik Konseyi üyesi olan bir ülkenin bu örgütten çekilmesi ne anlama geliyordu, açıkçası ben anlayamadım. BM üyesi bütün ülkeler DSÖ'nün doğal üyesi kabul ediliyor. Her üye ülke millî gelirleri nispetinde katkıda bulunuyor. Bir nevi üyelik aidatı. Tabii ki ABD gibi zengin ülkelerin aktardığı proje bazlı ilave fonlar da var. Meşhur, "parayı veren düdüğü çalar," sözünün gerçekliği burada da geçerli. Ancak Trump parayı verdiği hâlde düdüğü çalamamaktan şikayetçiydi. Trump'ın kesmeyi kastettiği aidat mı, yoksa ilave fonlar mı, onu bilmiyoruz.

Geriye dönüp olayları sakın bir şekilde gözden geçirirsek Trump'ın bu tavrıyla DSÖ'yü politize etmeyi başardığını ve ABD'nin pandemi mücadelesindeki zaafalarını gölgelemeye çalıştığını fark etmemiz zor olamayacaktır. Trump'ın bu politik söylemine karşı DSÖ Genel Direktörü Tedros Adhanom Ghebreyesus'un cevabı sert oldu. "Eğer düzgün davranış göstermezsek önümüzde pek çok ceset torbası bizi bekliyor. Bu virüsü politize etmeyin. Daha fazla ceset torbası görmek istiyorsanız siyasete alet etmeye devam edebilirsiniz," dedi (6).

Dünyanın en saygın tıp dergileri arasında olan Lancet'in yayın yönetmeni Doktor Richard Horton da tepki gösterenler arasındaydı. Horton, Trump'ın kararının, "insanlığa karşı işlenen bir suç" olduğunu söyledi ve "Her bilim insanı, her sağlık çalışanı, her yurttaş küresel dayanışmaya bu dehşet verici ihanete karşı koymalıdır" diye yazdı (7).

Çok geçmeden Trump'ın bu kandırmacasına son verildiği BM web sayfasında duyuruldu (9 Nisan 2020) (8). Açıklamaya göre, ABD'nin DSÖ'den ayrılma yönündeki kararını durduran kararnameyi imzalamak ABD Başkanı Biden'in yeni görevindeki ilk eylemlerinden biri oldu. Eski ABD Başkanı Donald Trump 2020 yılının temmuz ayında DSÖ'den ayrılma kararı almıştı. Ancak resmî olarak ayrılma için bir yıl gerektiği için ayrılma bu yıl temmuz ayında yürürlüğe girecekti. Yani gerçek bir ayrılma hiç olmadı. Süre dolmadan kararname iptal edilmiş oldu.

DSÖ'nün politika malzemesi yapılması henüz durmuş değil. ABD'de başlayan rüzgâr başka ülkelere de yayılmada

DSÖ'nün üyesi olan devletlerden bağımsız olarak kendi dünya görüşüne sahip bir siyasi örgüt gibi sunulmasını anlamakta zorlanıyorum. Bir Birleşmiş Milletler (BM) kuruluşu olarak DSÖ'nün dünyadaki politik dengelerden etkilenmemesi beklenemez. Neticede dünya değiştikçe ülkelerde politik akımlar yön değiştirdikçe, bu ülkelerin ortak sorunlarını dile getirdikleri sağlık platformu olan DSÖ de üyelerine uyum sağlamaktadır. Güç odakları her platformda var olduğu gibi burada da olacaktır.

gecikmedi. Ülkemizde de bu rüzgârın etkilerini görüyoruz. Siyaset sahnesinde yeni görünen Fatih Erbakan da topa girenlerden. Anadolu Ajansının geçtiği bir habere (22 Haziran 2023) göre bir soruya karşılık verirken şöyle demiş: "Tabii bu gibi salgınlarda, bu gibi konularda Sağlık Bakanlığımızın dışarıya bağımlı bir şekilde değil, yerli ve millî bir duruşla, bilinçle, şuurla hareket etmesi önemli çünkü Dünya Sağlık Örgütünü güvenilir bir kuruluş olarak görmüyoruz biz Yeniden Refah Partisi olarak. Daha önce pek çok skandallara da adı karışmış bir örgüt ve tabii Bill Gates Vakfının fonladığı, bu nedenle de sakıncalı birtakım faaliyetler içinde olabilen bir örgüt. Bu nedenle Sağlık Bakanlığımızın bu Dünya Sağlık Örgütünün vesayetinden çıkıp yerli, millî bir istikamette yürümesi son derece önemli." Sayın Erbakan'ın aşısı ve yan etkileriyle ilgili sözlerine hiç değinmiyorum. Eleştirmek hakkıdır ama keşke biraz araştırsaydı.

Dünya Sağlık Örgütü canavarına(!) karşı toplumu uyarma görevi üstlenenlerin başında, dindar camianın yakından tanıdığı gazeteci Abdurrahman Dilipak geliyor. Bilhassa COVID-19 pandemisi dönemindeki yazı ve konuşmaları malum. Birkaç örnekle yetineceğim. 3 Haziran 2023 tarihli "Kıyamet Kavşağında 'Beni' Merkeze Almak" başlıklı yazısının giriş kısmında şu ifadelerle yer vermiş: "Derin Gerçekler: Türkiye 100 yılı gibi gelecek hayalleri kurarken bir yandan da insanlık tarihinin en zor zamanlarından birini yaşıyoruz. Fitne zamanıdır. Günlük, gündelik şeylerle meşgul ediyoruz! Son DSÖ kararından haberiniz var mı? COVID, mRNA'yı arayacağınız günler geliyor. Mesele ekmek meselesinden daha önemli. Ölüler yemek yemezler. Tehdit İHA-SİHA'larla bertaraf edilecek cinsten değil. Eğer bu DSÖ fitnessini anlayıp bundan yakamızı kurtarmayacak olursak, felaketin dehşetini anladığımızda geri dönüş için çok geç kalmış olabiliriz. Bugün, her şeyi yeniden düşünmemiz gereken bir zaman. İnsan-insanlık tehdit altında....."

Pandemiyle ilgili spekülasyon ve bilgi kirliliğini anlatmak bu yazının kapasitesini aşar. DSÖ Genel Direktörü de pandemi sürecini 'troller ve komplo teorileri' ile mücadele olarak tanımlıyor zaten. Dr. Tedros, yanlış bilginin kafa karışıklığına ve korkunun yayılımına neden olduğunu ve bu durumun salgın ile mücadeleyi engellediğini söylüyor (16). Nitekim bu dönemde Sağlık Bakanlığında görev yaparken bizi en çok yoran, yanlış bilgi ve iddiaları düzeltmek için gösterdiğimiz çaba oldu.

(9)". Yazının devamında genel fitne konusu işlenmekle birlikte DSÖ'ye başka bir atıf bulunmuyor.

Tecrübeli gazetecinin günlük yazısının haberlere konu olan kısmı ise zaten sadece burası. Haber başlığı şöyle (3.6.2023): "Dilipak Dünya Sağlık Örgütü'nün (DSÖ) son kararına dikkat çekti" (10). Birkaç gün sonraki köşesinde (7.6.2023) yazar, "İşte asıl mesele bu," diyor (11). Yazıdan meseleyi anlamaya çalışıyoruz.

"Bakın bu DSÖ belası öyle bir bela ki ne İstanbul Sözleşmesi ne aile ne uyuşturucu. Tam da o ki, 'bir hayata çıktık ki, hayata kurmuş pususu...' Bu, dünya ve ahiret hayatını mahvetmeye namzet bela ile ilgili iki bakanlık öne çıkıyor: Sağlık ve iklim. Allah hayırlı işlerinde yardımcılarını olsun!"

Ardından önemli bir uyarı yapıyor. "Bakın, Allah'a ve ahiret gününe iman eden herkes şu konuya dikkat etsin. Hiç kimse dünyada olup bitenleri görmezden, duymazdan, bilmezden gelme hakkına sahip değildir. Bu konu diğer bütün konulardan daha önemlidir: Yeni DSÖ Anlaşmasının 5. Maddesine göre 'Hükümetleri, DSÖ kontrolüne veriyor.' İklim de öyle, yapay zekâ tarafından yönetilecek. Bunun anlamı şu: DSÖ emir verir, Sağlık Bakanı uygular. Bu yetki devridir. Egemenliğin devridir. Bu Anayasa'ya göre suçtur.

Tekin Kuzey'in dediği gibi: "Tek Dünya Devletinin Sağlık Bakanlığı kuruluyor. 76. Dünya Sağlık Asamblesi, İsviçre'nin Cenevre kentinde toplandı. Toplantıya Fahrettin Koca da katıldı. DSÖ'ye tam kontrol sağlayacak salgın anlaşması planlanıyor. Sağlık kisvesi altında diktatörlüğe doğru gidiyoruz. Dikkat 5. Seviye Alarm. Politikacılar uyuyor. DSÖ'nün Pandemi Antlaşması için bir sonraki toplantı 17-20 Nisan tarihleri arasında gerçekleştirilecek. Bu talepler kabul edilemez." Evet, evet, herkes, ne kadar tanıdığı varsa bakan, milletvekili, bürokrat medya mensubu, STK temsilcisi, kanaat önderi varsa ona ulaşsın" (11).

Sayın Dilipak'ın bu çağırısı inanarak yaptığını sanıyorum. Zira yaptığı bu çağırısı kendisinin uyduğuna bizzat şahitlik edenlerdenim. Muhtemelen Bakanlıktaki görevimi dikkate alarak beni arayıp bu konudaki uyarı görevini yaptığını dile getirdi.

Alıntılanan mesajda tarih sıralama sorununu olsa da anlamaya çalışalım. 76. Dünya Sağlık Asamblesi 21-30 Mayıs tarihleri arasında gerçekleşti. Mesajda bildirilen 17-20 Nisan'da Uluslararası Sağlık Tüzüğü Çalışma Grubunun (WGIHR) üçüncü toplantısı yapıldı. Herhâlde mesajda kastedilen bu olsa gerek. Grubun 4. toplantısı 24-28 Temmuz, 5. toplantısı 2-6 Ekim'de planlanmış durumda. Ayrıca Hükümetler Arası Müzakere Bürosu(INB) 18-24 Mart 2024'e kadar dokuz toplantısını yaparak çalışmalar üzerine müzakereleri yürütecek. Nihayet Mayıs 2024'te de 77. Dünya Sağlık Asamblesi yapılacak. Yani süreç devam ediyor.

Bu arada "Tek Dünya Devletinden" söz eden, alıntı yaptığı şahsın mesajlarını da gözden geçirme ihtiyacı duydum. Ne diyeyim, "bozacının şahidi şıracı" hikâyesi gibi. "Cenevizlilerin Sır Katibi" başlığını kullanan şahsın Abdurrahman Bey'e kaynaklık eden mesajlarından birini (26 Haziran 2023) paylaşayım (12): "Covid sahtekârlığı sayesinde bütün hükümetlere sızdıklarını, neredeyse bütün ülkeleri kontrol altına almış olduklarını öğrenmiş olmalıyız. Tek noktadan alınan kararlar ve dünyanın her yerinde eş zamanlı uygulanan zulüm bile; zaten bir 'tek dünya hükümeti' olduğunu doğruluyor." Bir başka paylaşımında da Richard Warner adlı şahıstan alıntıladığı "Covid sahtekârlığı merkez bankası dijital para birimlerini hayata geçirmek için tezgahlanmıştır." ifadesi yer alıyor (12).

Yeni dünya, tek dünya, dijital dünya gibi sıfatlar yüklenen bu dünya düzeni bayağı ilgi çekmiş görünüyor. Umran Dergisinin Kasım 2021 sayısında Burhan Can imzalı, "Biyolojik Savaş Üzerinden 'Dijital Dünya Düzenini' İnşa Etmek-6, Dünya Sağlık Örgütü Kimin Truva Atıdır?" başlıklı 15 sayfalık bir yazı yayınlandı (13). Aslında yazı, Dijital Dünya Düzeni temasını işleyen bir dizinin parçası. Daha çok örgüt ve ilişkileri hakkında bilgi aktarıyor. Özeti şöyle: "Küresel hâkimiyet projeleri olan yapılar, aşı ve ilaç sektörünün hep ilgi odağı olmuştur. Politikalarını belirleme ve yönlendirmede bu yapılar, DSÖ üzerinde doğrudan veya dolaylı olarak baskı uygulayagelmışler, çalışanlarını etkileme çareleri aramışlar, zaman zaman kurumu kaynakları kesmekle tehdit etmişlerdir. Yol boyu etkisi farklı olmakla birlikte bu yaklaşım gerçekleş-

miş; DSÖ kendi alanında tüm insanlığın menfaatlerini değil, belli zümre ve kuruluşların menfaatlerini savunur duruma düşmüştür.”

Bu arada fırsatı değerlendiren dostlarımız da var. Ahmet Maranki gazetede ilk yazısına “Dünya, DSÖ’den büyük değil mi?!” diye başlamış (17 Eylül 2021). “Sayın Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan! Dünya, DSÖ’den büyüktür mesajını vermelidir! Cumhuriyet İttifakı liderleri 2023 hedeflerine hızla ve azimle ve başta Savunma Sanayii ve kalkınma hamleleri ile başarıyla yürümekte olan Gürbüz Türkiye Cumhuriyeti’nin önünü küresel emperyalizmin bir oyun olan corona, aşı, maske, PCR testleri vs. gibi anayasal düzeni delmeye yönelik kanunsuz ve antidemokratik mobbing uygulamaları ile maksatlı ve provokatif eylemlere yönlendirme amaçlı olan bütün bu uygulamalara dur diyecek ve gerekeni yapacaktır diye bu milletin asıl ve asıl sahipleri ümitle bu oyunların bozulacağı açıklamaları beklemektedir! (14).” (yazım hataları yazar aittir).

Aslında Sayın Cumhurbaşkanımızın BM’ye hitaben “Dünya beşten büyüktür” sözünün BM ilişkili örgütü olan DSÖ için de geçerli olduğunu ifade edenlerden biri de benim (4). Ancak Maranki’nin çalakalem, (ya da çalaka klaye mi desem?) ifade kümesinin bir bilgiye dayanmayan popülist bir yazı olduğunu söylemek zorundayım. Okuyucu olarak takdir sizin.

“Global çete ve karanlık güçlerin dayatmalarına Necip Türk milletinin asıl ve asıl insanları asla ve kâta boyun eğmeyecektir! Dünyada ve Türkiye’de yeniden bir tarih yazılacaksa, bu şeytan aklının yazdığı senaryoların hayata geçirilmesi değil, onu Malazgirt’te ve Çanakkale’de tarih yazan bu vatanın gerçek sahipleri Türkler yazacaktır!” (14). Bu sözler de aynı yazıdan.

Whatsapp gruplarında dolaşıma sokulan “DSÖ’nün “pandemi hazırlığı” kisvesi altında yürüttüğü küresel darbe planı” başlıklı bir metin var ki, burada konu bile etmiyorum. Yine Yasin Aslantürk imzalı bir sosyal medya hesabından (28 Mayıs 2023) öğrendiğimize göre, Almanya Thüringen Eyaleti Cinayet Soruşturma Dairesi Eski Başkanı Uwe Kranz, “Anlaşma mecliste tartışılmadı. Eğer Sağlık Bakanı DSÖ Antlaşması’nı kabul ederse ona ihanet

davasası açacağız,” demiş (15).

Bana sorarsanız, Dilipak’ın ifadesiyle “fitne zamanı” doğru bir tespit. Ancak bu zamanı tayin edenlerin başında sosyal medya geliyor. Hangi anlaşmadan söz ediliyor? Uluslararası anlaşmayı bir bakan kabul edebilir mi? Mecliste görüşülmeyen uluslararası anlaşma yürürlüğe girebilir mi? Bütün bunlar gerçek olsa bile, konu Cinayet Soruşturma Dairesi Başkanının -hem de eski- sorumluluğuna girer mi? Sade vatandaş olarak dava açma hakkını kullanacağını kabul edecek olursak mesaja sokuşturulan gerçek olduğu meçhul bu unvanlar neden?

Yukarıda alıntılıdığım iddia ve suçlamaları özetlersek, söylemlerin etrafında dolaştığı kavramları şöyle sıralayabiliriz: Pandemi ve küresel darbe planı, yeni dünya düzeni, global çete ve karanlık güçler, tek dünya devleti, COVID sahtekarlığı, DSÖ vesayeti, hükümetlerin DSÖ kontrolüne verilmesi, salgın antlaşması, pandemi antlaşması, yeni DSÖ antlaşmasının 5. maddesi.

Hakkında çok şey yazılabilir ama pandemiyle ilgili spekülasyon ve bilgi kirliliğini anlatmak bu yazının kapasitesini aşar. DSÖ Genel Direktörü de pandemi sürecini ‘troller ve komplo teorileri’ ile mücadele olarak tanımlıyor zaten. Dr. Tedros, yanlış bilginin kafa karışıklığına ve korkunun yayılımına neden olduğunu ve bu durumun salgın ile mücadeleyi engellediğini söylüyor (16). Nitekim bu dönemde Sağlık Bakanlığında görev yaparken bizi en çok yoran, yanlış bilgi ve iddiaları düzeltmek için gösterdiğimiz çaba oldu. Teknik tabiriyle ‘infodemi’nin büyük bir halk sağlığı sorunu olduğunu söylemeliyim.

Eleştiri oklarının yöneldiği ikinci husus dönemsel olarak yeni bir anlaşma ve bu anlaşmayla hükümetlerin DSÖ kontrolüne girmesi iddiası. DSÖ dokümanları açısından değerlendirdiğimde bu ‘yeni anlaşma’ nitelemesiyle Uluslararası Sağlık Tüzüğü’nün kastedildiğini anlıyorum. Bu tüzüğü ileride daha teferruatlı olarak ele alacağım.

Tüzük doğal olarak taraf ülkelere belli sorumluluklar yüklüyor. Anladığım kadarıyla bu tüzüğün yapılacak olan revizyonunda taraf ülkelere yüklediği sorumlulukların artırılacağı korkusu var. Ya da böyle bir korku üretilerek alan

DSÖ de bütün diğer kuruluşlar gibi sorgulanamaz değildir. Zaman zaman tutum ve icraatları sigaya çekilmelidir. Ne var ki, Uluslararası Sağlık Tüzüğü revizyonundan hareketle küresel darbe planı, yeni dünya düzeni, tek dünya devleti, DSÖ vesayeti, hükümetlerin DSÖ kontrolüne verilmesi gibi çıkarımlarda bulunmak kolay anlaşılır değildir. Hele mesnetlerini tam olarak ortaya koymadan sosyal medya ağzıyla uçuşan yerli yersiz iddialar, ortamı bulandırmakta ve inandırıcılık yara almaktadır.

açılmaya çalışılıyor. Artık iletişim ve ulaşımın çok hızlı olduğu dünyamızda bir ülkedeki halk sağlığı tehdidinin sadece komşu ülkeleri değil, dünyanın öbür ucunu kısa sürede nasıl etkilediğini yaşayarak gördük. Ulaşım hızı arttıkça yeni tedbirlerin alınması, ülkelerin birbirine karşı olan sorumluluklarının değişmesi kaçınılmaz oluyor. Kısacası, halk sağlığı risklerine karşı daha sıkı tedbir alınması talebini şaşırtıcı bulmuyorum. Hatta bu alanda yerel çıkar hesapları ve kaygılarla ülke dışındaki toplulukları göz ardı etmeyi ahlaki de bulmuyorum. Böyle bir tavrın millî olmakla ilgisi olmaz.

Ancak yukarıda aktardığım serzenişlerden anlaşılacak bu sorumluluğun ülke egemenliğini tehdit etmesi ihtimali. Bu da iddia edilen afaki hükümleri içerecek olan bir tüzüğe ülkenizin taraf olup olmamasıyla ilgili. Hazırlıkları yürütülen ve gelecek yıl Asamblede kabul edilmesi beklenen tüzük revizyonunun karşısında her ülke kendi çekincesini

koyabilir hatta katılmayabilir. Ya da tümüyle uygun görebilir. Neticede DSÖ üye devletlerin bir bileşiminden meydana geliyor. Her üye aynı görüşte olmak zorunda değildir. Uluslararası bir sağlık sorununu aşmak için genelde beklenen oy birliğidir ancak üye olmakla anlaşmaya taraf olmak aynı şey değildir.

Bu hususu biraz daha açmakta fayda var. Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisinde Uğur Samancı imzasıyla yayımlanan makale bu konuda oldukça teferruatlı bilgi aktarıyor. Uluslararası Sağlık Tüzüğü'nü merkeze alan makale, bütünüyle DSÖ kararlarının hukuki niteliğini etraflı bir şekilde inceliyor (17). DSÖ'nün normatif işlevi, karar süreçleri ve kararların bağlayıcılığı, bir hukukçu gözüyle irdelenmiş. Bu makaleden özetleyerek aktarıyorum.

Uluslararası örgütlerin kurucu antlaşmalarına anayasa denmektedir. DSÖ Anayasası tabiatı gereği, sağlıkla ilgili standartların belirlenmesi konusunda örgüte önemli görevler yüklemektedir.

Bu inandırıcılık yoksunu ortam, gözlem ve tecrübelerimize dayanarak yapmamız muhtemel analiz ve tenkitlerden de sarfınazar etmemize yol açmaktadır. Sağlık, uluslararası yumuşak güç olduğu kadar, istismarı ve ihmali bir o kadar onu zararlı güç haline getirebilir. Çağrılarını, uyarılarını, söz ve söylemleri kanıta dayalı, doğrulanmış bilgi ve belgelerden yoksun olanların buna zemin hazırladıklarını fark etmelerini bekleriz. Bu az bir vebal değil.

DSÖ'nün görevlerini kısaca özetlersek; uluslararası sağlık konularına ilişkin sözleşmeler, anlaşmalar veya tüzükler önermek ve tavsiyelerde bulunmak, bu düzenlemelerle kendi amaçlarına uygun görevleri yerine getirmek, sağlık, tıp ve ilgili diğer alanlardaki mesleklerle ilişkin gelişmiş öğretim ve eğitim standartlarının teşvik etmek, hastalıklar, ölüm nedenleri ve halk sağlığı alanındaki uygulamalar konusunda uluslararası alanda kullanılacak terminolojiyi belirlemek, tanı usullerinin gerektiği şekilde standardizasyonu, gıda ürünleri, biyolojik, farmasötik ve benzeri ürünlere ilişkin uluslararası standartların geliştirilmesi çalışmalarını yürütmektir.

Uzmanların desteğinde sekreteryar tarafından hazırlanan karar tasarıları Yönetim Kurulunda şekillendirilerek teklif hâline getirilir ve Dünya Sağlık Örgütü'nün genel kurulu niteliğindeki Asamblede karara bağlanır. Ulusal hukuk düzeninde olduğu gibi bir yasama organı söz konusu değildir. BM üyesi bütün devletler delegeleri vasıtasıyla Asamblede temsil edilir. Her ülkenin bir oyu vardır. Tabii ki, karar süreçlerinde, lobiler, ikili ilişkiler, çıkar çatışmaları arka planda devrede olabilmektedir. Ancak esas konu alınan kararların ülkeler açısından bağlayıcı olup olmadığı veya nasıl bağlayıcı hâle gelebildiğidir. DSÖ amacı doğrultusunda aldığı kararları genellikle ikili anlaşmalarla uluslararası sözleşme hâline getirerek bir hukuki zemin bulmaktadır.

DSÖ, Anayasasının verdiği önemli bir görev de hastalıkların yayılmasının önlenmesi amacıyla uluslararası sağlık tüzükleri hazırlanmasıdır. Söz konusu tüzüklerin üye devletler bakımından bağlayıcı hâle gelmesi ise, sağlık alanındaki diğer konulara dair kabul edilen sözleşmelere nazaran farklı bir usulde olmaktadır.

Kısacası DSÖ normatif işlevini, başlıca üç tür hukuki belgenin kabulü aracılığıyla yerine getirebilmektedir. Bunlar, tavsiyeler, sözleşme ya da anlaşmalar ve tüzüklerdir. Bu belgelerin kabulü konusunda, yetkili kurul Asambledir. Uygulamada Asamble normatif işlevleri yerine getirirken daha ziyade tavsiyelerde bulunmaktadır. Bağlayıcı nitelikteki tüzüklerin kabulü istisna teşkil etmekte, bu yola nadiren baş vurulmaktadır.

DSÖ'nün, Asamblede alına karar çerçevesinde yetki alanına giren her türlü meseleye ilişkin olarak üye devletlere tavsiyelerde bulunabilmesi mümkündür. Tavsiye niteliğindeki kararlar üye devletler için hukuken bağlayıcı olmakla birlikte, uygulamada bu tür kararlar DSÖ'nün normatif işlevinin yerine getirmesinde ağırlıklı yer tutmaktadır. Bu tavsiyelerle belirlenen standartların uygulamaya konulması bakımından üye devletler önemli bir takdir yetkisini haiz olmakla birlikte, genellikle konunun uzmanlarınca bilimsel ve teknik veriler ışığında hazırlanarak kabul edilen bu tür belgelere geniş ölçüde uyulmaktadır.

DSÖ yetkisi dahilindeki sözleşme ve antlaşmaları 2/3 çoğunlukla kabul yetkisini haizdir. Bu sözleşme veya anlaşmalar, her üye devletin kendi anayasal usulleri çerçevesinde kabulünün ardından yürürlüğe girebilmektedir. Dolayısıyla, kural olarak antlaşmaların bağlayıcılık kazanmasında basit usul dışındaki sistemi benimseyen devletler bakımından açık bir onay, kabul ya da tasvip gibi ek işleme gerek bulunmaktadır. DSÖ Anayasası örgüte böyle bir yetki tanımlamışsa da bu usule çok baş vurulmamaktadır. Tek örnek, 2003 yılında oy birliği ile kabul edilen Tütün Kontrolü Çerçeve Sözleşmesidir. Bakanlar Kurulumuz 2004/8235 sayılı Kararıyla bu sözleşmeyi onaylamıştır. Bildiğim kadarıyla, DSÖ tarihinde bu usulün uygulandığı başka bir örnek bulunmamaktadır.

DSÖ normatif işlevini yerine getirirken tüzüklerden de yararlanabilir. Anayasasında spesifik olarak sayılan konulara ilişkin olarak oy çokluğuyla kabul edilen tüzükler belirlenen süre içinde reddetmeyen veya çekince ileri sürmeyen üye devletler için bağlayıcı hâle gelmektedir. Asamble tarafından kabul edilen sözleşme veya anlaşmalar ile tüzüklerin en önemli farklarından biri üye devletler için bağlayıcılık kazanma yöntemi konusunda ortaya çıkmaktadır.

Asamble tarafından bugüne kadar DSÖ Anayasası çerçevesinde sadece iki tüzük kabul edilmiştir. Bunlardan ilki ölüm nedenlerinin sınıflandırılmasında istatistik bilgileri yeknesaklığın sağlanması amacını taşıyan "Hastalıklar ve Ölüm Nedenleri ile İlgili Terminoloji Hakkında 1 Numaralı DSÖ Tüzüğüdür. İkincisi ise Uluslararası Sağlık Tüzüğüdür.

Uluslararası Sağlık Tüzüğü (IHR), Dünya Sağlık Örgütü Anayasasının 21. ve 22. maddelerine dayanılarak, sağlık risklerinin komşu ülkelere yayılmasını sınırlamak, ülkelerin sağlık acil durumlarına hazırlığını geliştirmek ve haksız seyahat ile ticaret kısıtlamalarını önlemek amacıyla oluşturulmuş, taraf olan egemen devletleri bağlayan bir uluslararası antlaşmadır. Tarihsel arka planı 1851-1938 yılları arasında düzenlenen Milletlerarası Sağlık Konferanslarına dayanmaktadır. Mevcut tüzüğün ilk kabulü 1961 yılında 4. Dünya Sağlık Asamblesine dayanmaktadır. 1969, 1973 ve 1981 yıllarında güncellemeler yapılmıştır. Artan ticaret ve seyahatin kazandırdığı uluslararası etkileşim nedeniyle tüzüğün yalnızca belirli bulaşıcı hastalıkları değil aynı zamanda yeni gelişen ve gelişme potansiyeline sahip uluslararası sağlık tehditlerini de kapsayacak şekilde güncellenme çalışmaları 2003 yılında başlamış ve mevcut tüzük 23 Mayıs 2005 tarihinde 58. Dünya Sağlık Asamblesinde kabul edilmiştir.

Ülkemiz, 1851 yılından itibaren uluslararası alanda geliştirilmiş olan sağlık nizamnamelerine taraf olduğu gibi 2005 tarihli Uluslararası Sağlık Tüzüğüne de 2007 yılında taraf olmuştur. Taraf devletler, herhangi bir Potansiyel Uluslararası Halk Sağlığı Acil Durumunun (PHEIC) zamanlıca tespit edilmesi, değerlendirilmesi ve bildirimini yapılması ile yanıtlanması amacıyla ülke giriş noktaları dâhil olmak üzere sürveyans ve yanıt için kapasitelerini geliştirmekle yükümlüdür.

Gelişen ve değişen şartlara binaen, Mayıs 2022 tarihli 75. Dünya Sağlık Asamblesinde söz konusu tüzüğün yeniden revizyonu kararı verilerek Uluslararası Sağlık Tüzüğü Çalışma Grubu (WG-IHR) kurulmuştur. Grubun üye devletlerin talep ve görüşlerini derleyerek 2024 Mayıs ayında gerçekleştirilecek olan 77. Dünya Sağlık Asamblesine sunması beklenmektedir.

Uluslararası Sağlık Tüzüğü, 10 bölüm hâlinde ve 66 maddeden oluşuyor. Dokuz adet, form şeklinde ekleri bulunuyor. Dehşetengiz bulunan 'Antlaşmanın 5. Maddesi' ile, Tüzüğün 5. Maddesi mi, yoksa 5. Bölümü mü kastediliyor, bilmiyorum. Okuyucuyu bilgilendirmek açısından aktarayım. Tüzüğün 5. Bölümü 'Halk sağlığı önlemleri' başlığını

taşıyor. Genel hükümlerin yanında taşıma ve taşıma operatörleri, yolcular, mallar, konteynırlar ve konteynır yükleme alanları için özel hükümler bulunuyor. Bu bölüm, tüzüğün 23-29 maddelerini kapsıyor. Tüzüğün 5. maddesi ise 'Bilgilendirme ve halk sağlığı yanıtını verme' başlıklı 2. Bölümde yer alıyor. Bu madde sürveyans konusunda kapasite geliştirme ve bildirimde bulunma hükümlerini düzenliyor.

Neticede ana konu küresel halk sağlığının korunmasıdır. Bu hususta yeni sorumluluklar, yeni yükümlülükler doğabilir. Ortaya çıkan duruma karşı alınacak tedbirlere ilişkin yapılacak düzenlemelere olumlu yaklaşan ya da karşı çıkanların olması tabiidir. Farklı ülkeler, lobiler, menfaat grupları kendi pozisyonlarına göre tavır alır. Adı geçen tüzük konusunda ülkemizin yetkili kurumları da görüşlerini bildirmiştir. Tartışılır, uzlaşılır ya da çekinceler konulur. Bütün küresel ihtilaflar bir yana, insanlığın tartışmasız ortak paydası olan sağlık konusu en kolay uzlaşabileceğimiz alandır. Yeter ki bilgili olalım, sağduyuyu elden bırakmayalım.

DSÖ de bütün diğer kuruluşlar gibi sorgulanamaz değildir. Zaman zaman tutum ve icraatları sigaya çekilmelidir. Ne var ki, Uluslararası Sağlık Tüzüğü revizyonundan hareketle küresel darbe planı, yeni dünya düzeni, tek dünya devleti, DSÖ vesayeti, hükümetlerin DSÖ kontrolüne verilmesi gibi çıkarımlarda bulunmak kolay anlaşılır değildir. Hele mesnetlerini tam olarak ortaya koymadan sosyal medya ağızıyla uçuşan yerli yersiz iddialar, ortamı bulandırmakta ve inandırıcılık yara almaktadır. Öyle ki, bu inandırıcılık yoksunu ortam, gözlem ve tecrübelerimize dayanarak yapmamız muhtemel analiz ve tenkitlerden de sarfınazar etmemize yol açmaktadır. Sağlık, uluslararası yumuşak güç olduğu kadar, istismarı ve ihmali bir o kadar onu zararlı güç haline getirebilir. Çağrılarını, uyarılarını, söz ve söylemleri kanıta dayalı, doğrulanmış bilgi ve belgelerden yoksun olanların buna zemin hazırladıklarını fark etmelerini bekleriz. Bu az bir vebal değil.

Son söz olarak hatırlatayım. Ne diyordu Doğramacı 2004 yılındaki Kopenhag konuşmasında? "58 yıl sonra ben hâlâ sağlığın barış için gerekli bir bileşen olduğu ideale bağlıyım (1). Sağlığı savaşın değil, barışın aracı hâline getirmeye çalışalım.

Kaynaklar

1) Doğramacı, İ.: *Son 58 Yılda Dünya Sağlığına Yönelik Büyük Adımlar Atıldı.* (Çeviri: Yardım N.); *SB Diyalog* (1)7: 54-57, 2004

2) Belek, İ.: *Sosyalizmsiz dünyada Dünya Sağlık Örgütü'nün hali.* <https://haber.sol.org.tr/haber/sosyalizmsiz-dunyada-dunya-saglik-orgutunun-hali-1881> (Erişim Tarihi: 19.02.2023)

3) Çınar, D.: *Dünya Sağlık Örgütü tarafsız mıdır?* <https://marksist.net/derya-cinar/dunya-saglik-orgutu-tarafsiz-midir> (Erişim Tarihi: 19.02.2023)

4) Aydın, S.: *Akademi Bürokrasi Siyaset Sarmalında Sağlıkla Yaşamak.* Sf: 119-124. İstanbul Medipol Üniversitesi Yayını, 2023.

5) Euronews, <https://tr.euronews.com/2020/05/29/donald-trump-dunya-sagl-k-orgutu-dso-ile-iliskilerikesme-karar-ald> (Erişim Tarihi: 17.07.2023)

6) <https://www.ntv.com.tr/dunya/dso-genel-direktoru-virusu-politize-etmeyin-trumpin-elestirilerine-yanit,ubxahYL-20iehb1t4jhJZA> (Erişim Tarihi: 21.07.2023)

7) <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-52292657> (Erişim Tarihi: 21.07.2023)

8) <https://turkiye.un.org/tr/108587-abd-ds-c3%B6%E2%80%99ye-yeniden-kat%C4%B1mak-C3%BCzere-harekete-ge%C3%A7erken-guterres%E2%80%99den-d%C3%BCnyaya-dayan%C4%B1%C5%9Fma-%C3%A7a%C4%9Fr%C4%B1s%C4%B1> (Erişim Tarihi: 21.07.2023)

9) <https://www.habervakti.com/kiyamet-kavsaginda-beni-merkeze-almak> (Erişim Tarihi: 21.07.2023)

10) <https://www.itifakgazetesi.com/dilipak-dunya-saglik-orgutunun-dso-son-kararina-dikkat-cekti>

11) <https://www.habervakti.com/iste-asil-mesele-bu> (Erişim Tarihi: 21.07.2023)

12) <https://twitter.com/GunumunSozu> (Erişim Tarihi: 23.07.2023)

13) *Umran Dergisi Kasım 2021 Sf:16-30* <http://www.umrandergisi.com.tr/umran/pdf/327-1635927674.pdf> (Erişim Tarihi: 21.07.2023)

14) <https://www.yeniakit.com.tr/yazarlar/prof-dr-ahmet-maranki/dunya-dsoden-buyuk-degil-mi-36927.html> (Erişim Tarihi: 21.07.2023)

15) <https://twitter.com/YasinAslanTrk1> (Erişim Tarihi: 23.07.2023)

16) Depoux, A., Martin, S., Karafilakis, E., Preet, R., Wilder-Smith, A., Larson, H. (2020) *The pandemic of social media panic travels faster than the COVID-19 outbreak, Journal of Travel Medicine, 27* (3). ss.1- <https://doi.org/10.1093/jtm/taaa031>.

17) Samancı, U.: *Uluslararası Sağlık Tüzüğü (2005) ve Hukukî Niteliği.* D.E.Ü. Hukuk Fakültesi Dergisi Cilt: 16, Sayı: 2, 2014, s. 113-169 (Basım Yılı: Şubat 2016)